

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain 36 ja 55 §:n muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annettua lakia siten, että kunnan peruspalvelujen valtionosuusprosenttia korotettaisiin 0,18 prosenttiyksiköllä. Valtionosuus olisi vuoden 2021 alusta 25,67 prosenttia ja kuntien omarahoitusosuus olisi 74,33 prosenttia.

Valtionosuusprosentin muutoksessa esitetään otettavaksi huomioon lisäyksenä 0,27 prosenttiyksikköä liittyen uusien ja laajenevien tehtävien toteuttamiseen siten, että valtionosuusprosentti on 100. Valtionosuuden mitoituksessa on uusina tehtävinä otettu huomioon iäkkäiden henkilöiden tehostetun palveluasumisen ja pitkäaikaisen laitoshoidon henkilöstömitoitus (52,8 miljoonaa euroa), oppivelvollisuuden laajentaminen (5,9 miljoonaa euroa), subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden laajentaminen (9,9 miljoonaa euroa), varhaiskasvatuksen ryhmäkokojen pienentäminen (9,3 miljoonaa euroa), A1-kielen opetuksen aloittamisen varhennus (4,5 miljoonaa euroa) ja lastensuojelun jälkihuollon laajennus (12 miljoonaa euroa). Uusien ja laajenevien tehtävien ohella on lisäksi otettu huomioon sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen uudistus, joka pienentää kuntien asiakasmaksukertymiä (17 miljoonaa euroa). Valtionosuusprosentin muutoksessa on otettu vähennyksenä huomioon 0,09 prosenttiyksikköä liittyen korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollon uudistukseen (32 miljoonaa euroa).

Lisäksi ehdotetaan säädettävän vuonna 2021 kunnan peruspalvelujen valtionosuuteen kohdistuvista määräaikaaisista vähennyksistä ja lisäyksistä. Valtionosuudesta tehtäisiin nykyistä vastaavat pitkäaikaistyöttömien eläketuen menojen vähennykseen (2,47 euroa asukasta kohden), lääkintä- ja lääkärihelikopteritoiminnan rahoittamiseen (4,10 euroa asukasta kohden) ja kuntien digitalisaation kannustinjärjestelmän toteuttamiseen (1,82 euroa asukasta kohden) liittyvät vähennykset.

Koronavirusepidemiasta aiheutuvien taloudellisten vaikutusten johdosta kuntien peruspalvelujen valtionosuuksiin lisättäisiin vuonna 2021 yhteensä 280 miljoonaa euroa. Kertaluonteinen lisäys toteutetaan siten, että valtionosuudesta ei vuonna 2021 tehtäisi kilpailukykyopimuksen toteuttamisesta kunnille aiheutuviin säästöihin liittyvää vähennystä, mikä lisäisi valtionosuuksia yhteensä 233,6 miljoonaa euroa (42,51 euroa asukasta kohden) vuoteen 2020 verrattuna. Sen ohella valtionosuuksiin lisättäisiin yhteensä 46,4 miljoonaa euroa, josta 15,4 miljoonaa euroa kohdennettaisiin kunnille asukasmäärän mukaan (2,80 euroa asukasta kohden) ja 31 miljoonaa euroa verovuoden 2020 verontilityksissä sovellettavien kunnallisveron jako-osuuksien mukaisessa suhteessa.

Lisäksi säädettäisiin yhteensä 20 miljoonan euron suuruisesta lisäyksestä valtionosuuksiin harkinnanvaraisen valtionosuuden korotuksen lisäyksen rahoittamiseksi (3,64 euroa asukasta kohden). Lisäys kompensoisi tältä osin harkinnanvaraisten valtionosuuden korotusten perusteella kuntien valtionosuuksista tehtävän vähennyksen.

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen uudistuksen toimeenpanoon liittyen 0,9 miljoonaa euroa kohdistettaisiin kunnille kertaluonteisena valtionosuuden lisäyksenä (0,16 euroa asukasta kohden).

HE 148/2020 vp

Esitys liittyy esitykseen valtion vuoden 2021 talousarvioksi ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2021.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
PERUSTELUT	4
1 Asian tausta ja valmistelu	4
1.1 Tausta	4
1.2 Valmistelu	4
2 Nykytila ja sen arviointi.....	5
3 Ehdotukset ja niiden vaikutukset	6
3.1 Keskeiset ehdotukset.....	6
3.2 Pääasialliset vaikutukset.....	7
3.2.1 Valtionosuusprosentti.....	7
3.2.2 Valtionosuuteen kohdistuvat vähennykset ja lisäykset	8
3.2.3 Peruspalvelujen valtionosuudet vuonna 2021	9
4 Voimaantulo	9
5 Suhde muihin esityksiin.....	9
5.1 Esityksen riippuvuus muista esityksistä.....	9
5.2 Suhde talousarvioesitykseen	9
6 Suhde perustuslakiin ja säätämjärjestys	9
LAKIEHDOTUS	11
Laki kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain 36 ja 55 §:n muuttamisesta	11
LIITE	13
RINNAKKAISTEKSTI.....	13
Laki kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain 36 ja 55 §:n muuttamisesta	13

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

1.1 Tausta

Kunnan peruspalvelujen valtionosuusprosentista sekä valtionosuuteen tehtävistä määräaikaista vähennyksistä ja lisäyksistä säädetään vuosittain muuttamalla kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annettua lakia (1704/2009). Tähän esitykseen sisältyvät ehdotukset kunnan peruspalvelujen valtionosuusprosentista sekä valtionosuuteen tehtävistä määräaikaista vähennyksistä ja lisäyksistä vuodelle 2021. Valtionosuuden laskennallisten kustannusten ja lisäosien perushinnoista puolestaan säädetään vuosittain valtioneuvoston asetuksella.

Koronavirusepidemian ja sen aiheuttamien vaikutusten johdosta vuoden 2020 neljännessä lisätalousarviossa päätettiin yhteensä noin 1,4 miljardin euron tukitoimenpiteiden kokonaisuudesta kunnille ja sairaanhoitopiireille. Kuntien peruspalvelujen valtionosuuksia vuodelle 2020 korotettiin noin 720 miljoonalla eurolla, harkinnanvaraisen valtionosuuden korotuksen määrää lisättiin 50 miljoonalla eurolla, kuntien yhteisöveron jako-osuutta korotettiin määräaikaaisesti 10 prosenttiyksiköllä vuodelle 2020 (vaikutus uusimpien ennusteiden mukaan noin 450 miljoonaa euroa vuonna 2020) ja sairaanhoitopiirien tukemiseen kohdistettiin 200 miljoonaa euroa. Lisäksi toteutettiin erillisiä kuntiin kohdistuvia tukitoimenpiteitä muun muassa opetus- ja kulttuuriministeriön ja liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonaloilla.

Pääministeri Sanna Marinin hallitus päätti valtion vuoden 2021 talousarvioesitystä koskevan neuvottelun yhteydessä uusista kuntien tukemiseen liittyvistä toimenpiteistä. Budjettiriihessä tehtyjen linjausten mukaan peruspalveluiden valtionosuuksiin tehdään vuodelle 2021 kertaluonteinen 300 miljoonan euron korotus, josta 20 miljoonaa euroa kohdennetaan harkinnanvaraiseen korotukseen. Korotus kohdistetaan lähtökohtaisesti käyttäen samoja jakoperusteita kuin vuoden 2020 tukipaketissa. Lisäksi yhteisöveron jako-osuuteen tehdään 10 prosenttiyksikön määräaikainen korotus edelleen vuodelle 2021 (vuositason kokonaisvaikutus 550 miljoonaa euroa). Lisäksi syksyn 2020 lisätalousarvioesityksessä kunnille ja sairaanhoitopiireille on tarkoitus osoittaa yhteensä 600 miljoonaa euroa lisärahoitusta vuodelle 2020, josta peruspalvelujen valtionosuuksiin kertaluonteisena lisäyksenä 400 miljoonaa euroa ja sairaanhoitopiireille 200 miljoonaa euroa. Samassa yhteydessä hallitus linjasi, että koronavirukseen liittyvät välittömät kustannukset korvataan täysimääräisesti niin kauan kuin tautitilanne ja hybridistrategian toimeenpano sitä edellyttävät. Lisäksi hallitus sitoutuu purkamaan hoito- ja palveluvelkaa 450 miljoonan euron kokonaisuudella vuosina 2021—2023. Talousarvioesitystä koskevan neuvottelun pöytäkirjamerkintöjen mukaan vuoden 2022 osalta kuntatalouden tilannetta tarkastellaan erikseen ja ratkaisut tehdään syksyyn 2021 mennessä.

Tähän esitykseen sisältyvät ehdotukset koronavirustilanteen johdosta vuodelle 2021 tehtävistä kunnan peruspalvelujen valtionosuuden korotuksista. Hallituksen esitys vuodelle 2020 kohdennettavista valtionosuuden lisäyksistä annetaan syksyn 2020 lisätalousarvioesityksen yhteydessä. Kuntien yhteisöveron jako-osuuden korottamisesta annetaan erillinen hallituksen esitys.

1.2 Valmistelu

Esitys on valmisteltu valtiovarainministeriössä. Esitys on käsitelty kuntatalouden ja –hallinnon neuvottelukunnassa.

2 Nykytila ja sen arviointi

Kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetussa laissa säädetään kunnille käyttökustannuksiin myönnettävästä valtionosuudesta lain 1 §:n 1 momentissa lueteltuihin valtionosuustehtäviin.

Valtionosuuden laskemisen perusteina käytetään lain 6—13 §:n mukaisesti määräytyviä valtionosuustehtävien laskennallisia kustannuksia. Lain 26—28 §:ssä säädetään valtionosuuden lisäosista ja 29 §:ssä verotuloihin perustuvasta valtionosuuden tasauksesta. Yksittäisen kunnan valtionosuus määräytyy valtionosuustehtävien laskennallisten kustannusten, lisäosien ja verotuloihin perustuvan valtionosuuden tasauksen perusteella. Lain 7 luvussa säädetään lisäksi muista valtionosuuteen tehtävistä vähennyksistä ja lisäyksistä. Lain 7 a luvussa puolestaan säädetään veroperustemuutoksista johtuvien verotulomenetyksen korvauksesta, joka maksetaan kunnille valtionosuuden yhteydessä erilliseltä momentilta (28.90.35).

Kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain 54 §:n mukaisesti valtioneuvoston asetuksella säädetään vuosittain seuraavaa varainhoitovuotta varten 6—13 sekä 26—28 §:n mukaisille määräytymistekijöille perushinnat, joita käytetään määrittäessä valtionosuuden laskennallisia kustannuksia sekä lisäosia. Perushintaa säädettyä otetaan huomioon valtionosuustehtävien laajuuden ja laadun arvioidut muutokset, kustannustason arvioidut muutokset sekä valtion ja kuntien välisen kustannustenjaon tarkistamiseksi vuosittain tehtävät tarkistukset. Perushinnoista säädetään kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun valtioneuvoston asetuksen (1446/2014) 5 §:ssä.

Kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta ja kuntien omarahoitusosuudesta säädetään kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain 55 §:ssä. Kuntien valtionosuus lain 6—13 §:ssä tarkoitetuista laskennallisista kustannuksista on nykyisin 25,49 prosenttia (valtionosuusprosentti) ja kuntien omarahoitusosuus on 74,51 prosenttia. Valtionosuusprosentti määrittelee valtion ja kuntien välistä kustannusten jakoa peruspalveluiden rahoituksessa koko maan tasolla. Omarahoitusosuus asukasta kohden on kaikissa kunnissa yhtä suuri. Pykälän 2 momentin mukaan uusissa ja laajentuvissa valtionosuustehtävissä valtionosuus on 100 prosenttia uusien ja laajentuvien tehtävien laskennallisista kustannuksista, ellei valtionosuustehtäviin tehdä vastaavan suuruisia vähennyksiä.

Lain 57 §:n mukaan valtionosuustehtävien laajuuden tai laadun muutos otetaan huomioon, jos se aiheutuu asianomaisesta valtionosuustehtävää koskevasta laista tai asetuksesta, lakiin tai asetukseen perustuvasta valtion viranomaisen määräyksestä tai valtion talousarviosta. Kustannustason muutos määräytyy valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädettyä peruspalveluiden hintaindeksiin mukaisesti.

Valtion ja kuntien välisessä kustannustenjaon tarkistuksessa tarkistetaan lain 58 §:n 1 momentin mukaisesti toteutuneiden kustannusten mukaisiksi laskennalliset kustannukset, perushinnat ja rahoitus sekä 55 §:ssä tarkoitettu valtionosuusprosentti. Pykälän 2 momentin mukaan kustannustenjaon tarkistuksessa valtion ja kuntien välillä tarkistetaan valtakunnallisesti yhtenä kokonaisuutena 6—13 §:ssä tarkoitettujen laskennallisten kustannusten perusteena olevat perushinnat. Lisäksi tarkistetaan momentissa säädetyiltä osin opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain (1705/2009) 11 ja 29 §:n mukainen rahoitus. Valtio osallistuu laskennallisiin kustannuksiin 55 §:ssä säädetyllä prosenttiosuudella. Valtionosuusprosentissa otetaan huomioon edellä tarkoitettu opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain mukainen rahoitus.

Perushinnat ja rahoitus määrätään sekä valtionosuusprosentti säädetään varainhoitovuosittain. Kustannustenjaon tarkistus suoritetaan vuosittain.

HE 148/2020 vp

Lain 60 §:n 2 momentin mukaan kustannustenjaon tarkistuksessa käytetään varainhoitovuotta edeltäneen kolmannen vuoden tietoja toteutuneista kustannuksista. Esimerkiksi vuonna 2021 aiheutuneet kustannukset tulevat siten huomioiduiksi kustannustenjaon tarkistuksessa vuodelle 2024.

Kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain 36 §:ssä säädetään määräaikaisista kuntien valtionosuuteen kohdistuvista vähennyksistä ja lisäyksistä. Vuonna 2020 kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta vähennetään 42,56 euroa asukasta kohden liittyen kilpailukykysojimuksen toteuttamisesta kunnille aiheutuviin säästöihin, 4,12 euroa asukasta kohden pitkäaikaisyöttömien eläketuen menojen vähennyksestä johtuen, 4,10 euroa asukasta kohden lääkintä- ja lääkärihelikopteritoiminnan rahoittamiseksi ja 1,82 euroa asukasta kohden liittyen kuntien digitalisaation kannustinjärjestelmän toteuttamiseen.

Vuonna 2020 kunnan peruspalvelujen valtionosuuksiin on lisäksi toteutettu yhteensä 722,3 miljoonan euron lisäykset, joilla korvataan koronavirusepidemiasta kunnille aiheutunutta kustannusten kasvua ja verotulojen heikkenemistä. Valtionosuuden lisäykset ovat osa koronavirusepidemiaan liittyvää yhteensä noin 1,4 miljardin euron suuruisia kuntien tukemisen toimenpiteiden kokonaisuutta, josta pääministeri Sanna Marinin hallitus päätti vuoden 2020 neljännen lisätalousarvioesityksen yhteydessä. Vuonna 2020 kunnan peruspalvelujen valtionosuuteen lisätään 32,80 euroa asukasta kohden, 106,73 euroa alle 18-vuotiasta asukasta kohden ja 50,07 euroa 65 vuotta täyttäneitä asukasta kohden koronavirusepidemiasta aiheutuvien taloudellisten vaikutusten johdosta. Lisäksi kunnille maksetaan yhteensä 370 miljoonaa euroa koronavirusepidemiasta aiheutuvien taloudellisten vaikutusten johdosta verovuoden 2020 verontilityksissä sovellettavien kunnallisveron jako-osuuksien mukaisessa suhteessa.

Vuoden 2020 neljännessä lisätalousarviossa tehtiin harkinnanvaraiseen valtionosuuden korotukseen 50 miljoonan euron lisäys. Tämän vuoksi vuonna 2020 kunnan peruspalvelujen valtionosuuteen lisätään 9,11 euroa asukasta kohden harkinnanvaraisen valtionosuuden korotuksen lisäyksen rahoittamiseksi. Lain 30 §:n 3 momentin mukaan harkinnanvaraisten valtionosuuden korotusten yhteismäärää vastaava euromäärä vähennetään kunnille maksettavista valtionosuuksista. Vähennys on kaikissa kunnissa asukasta kohden yhtä suuri. Valtionosuuden lisäys kompensoi tältä osin 30 §:n 3 momentin nojalla tehtävän vähennyksen.

Lisäksi vuonna 2020 kunnan peruspalvelujen valtionosuuteen lisätään 0,62 euroa asukasta kohden työttömyysetuuden sovittelun suojaosan väliaikaisen korottamisen johdosta. Lisäys liittyy lakimuutokseen, jolla työttömyysetuuden sovittelun suojaosaa korotetaan väliaikaisesti, mikä aiheuttaa kunnille lisäkustannuksia.

3 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

3.1 Keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan korotettavan kuntien peruspalvelujen valtionosuusprosenttia 0,18 prosenttiyksiköllä. Vuonna 2021 kuntien valtionosuusprosentti olisi 25,67. Vastaavasti kuntien omarahoitusosuus olisi 74,33 prosenttia valtionosuustehtävien laskennallisista kustannuksista (3 746,81 euroa asukasta kohden). Valtionosuusprosentin muutoksessa on otettu huomioon uusien ja laajenevien tehtävien toteutus siten, että valtionosuusprosentti on niissä 100.

Valtionosuusprosentin muutoksessa esitetään otettavaksi huomioon lisäyksenä 0,27 prosenttiyksikköä liittyen uusien ja laajenevien tehtävien toteuttamiseen siten, että valtionosuusprosentti on 100. Valtionosuuden mitoituksessa on uusina tehtävinä otettu huomioon iäkkäiden henkilöiden tehostetun palveluasumisen ja pitkäaikaisen laitoshoidon henkilöstömitoitus (52,8

miljoonaa euroa), oppivelvollisuuden laajentaminen (5,9 miljoonaa euroa), subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden laajentaminen (9,9 miljoonaa euroa), varhaiskasvatuksen ryhmäkokojen pienentäminen (9,3 miljoonaa euroa), A1-kielen opetuksen aloittamisen varhennus (4,5 miljoonaa euroa) ja lastensuojelun jälkihuollon laajennus (12 miljoonaa euroa). Uusien ja laajenevien tehtävien ohella on lisäksi otettu huomioon sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen uudistus, joka pienentää kuntien asiakasmaksukertymiä (17 miljoonaa euroa). Valtionosuusprosentin muutoksessa on otettu vähennyksenä huomioon 0,09 prosenttiyksikköä liittyen korkea-kouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollon uudistukseen (32 miljoonaa euroa).

Lisäksi ehdotetaan säädettävän määräaikaista kuntien valtionosuuteen kohdistuvista vähennyksistä ja lisäyksistä vuonna 2021. Valtionosuuteen tehtäisiin nykyistä vastaavat pitkäaikaisyöttömien eläketuen menojen vähennykseen (2,47 euroa asukasta kohden), lääkintä- ja lääkärihelikopteritoiminnan rahoittamiseen (4,10 euroa asukasta kohden) ja kuntien digitalisaation kannustinjärjestelmän toteuttamiseen (1,82 euroa asukasta kohden) liittyvät vähennykset.

Koronavirusepidemiasta aiheutuvien taloudellisten vaikutusten johdosta kuntien peruspalvelujen valtionosuuksiin lisättäisiin vuonna 2021 yhteensä 280 miljoonaa euroa. Valtionosuudesta ei vuonna 2021 tehtäisi kilpailukykyopimuksen toteuttamisesta kunnille aiheutuviin säästöihin liittyvää vähennystä, mikä lisäisi valtionosuuksia yhteensä 233,6 miljoonaa euroa vuoteen 2020 verrattuna. Sen ohella valtionosuuksiin lisättäisiin yhteensä 46,4 miljoonaa euroa, josta 15,4 miljoonaa euroa kohdennettaisiin kunnille asukasmäärän mukaan (2,80 euroa asukasta kohden) ja 31 miljoonaa euroa verovuoden 2020 verontilityksissä sovellettavien kunnallisveron jako-osuuksien mukaisessa suhteessa.

Lisäksi säädettäisiin yhteensä 20 miljoonan euron suuruisesta lisäyksestä valtionosuuksiin harkinnanvaraisen valtionosuuden korotuksen lisäyksen rahoittamiseksi (3,64 euroa asukasta kohden). Harkinnanvaraisten valtionosuuden korotusten yhteismäärää vastaava euromäärä vähennetään kunnille maksettavista valtionosuuksista. Ehdotettu valtionosuuden lisäys kompensoisi tältä osin tehtävän vähennyksen.

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen uudistuksen toimeenpanoon liittyen 0,9 miljoonaa euroa kohdistettaisiin kunnille kertaluonteisena valtionosuuden lisäyksenä (0,16 euroa asukasta kohden). Lisäyksen tarkoituksena on korvata asiakasmaksulain uudistuksesta johtuvista tietojärjestelmien päivityksistä kunnille aiheutuvat arvioidut kustannukset (ks. HE 129/2020 vp, s. 42).

3.2 Pääasialliset vaikutukset

3.2.1 Valtionosuusprosentti

Kuntien peruspalvelujen valtionosuusprosenttia ehdotetaan korotettavan 0,18 prosenttiyksiköllä, mikä lisäisi valtionosuuksia vuodelle 2021 noin 79,4 miljoonaa euroa. Kuntien uusien ja laajenevien tehtävien johdosta valtionosuusprosenttia korotetaan 0,27 prosenttiyksiköllä, koska niissä valtionosuuden tulee olla 100 prosenttia. Varsinaisten uusien ja laajentuvien valtionosuustehtävien ohella valtionosuusprosentissa huomioidaan lisäksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen uudistus, joka vuonna 2021 pienentää kuntien asiakasmaksukertymiä 17 miljoonalla eurolla (ks. HE 129/2020 vp, s. 42). Vuonna 2021 uusien ja laajenevien tehtävien arvioidaan lisäävän kuntien menoja, eli niin kutsuttua valtionosuuksien kustannuspohjaa, yhteensä noin 111,4 miljoonalla eurolla. Koska valtionosuusprosentti on ennen edellä mainittuja tehtävämuutoksia 25,49 prosenttia, valtionosuudet kasvaisivat 28,4 miljoonaa euroa pelkän kus-

tannuspohjan lisäyksen seurauksena. Jotta valtionosuus näissä tehtävissä kasvaisi täysimääräisesti kustannuspohjan lisäystä vastaavasti, loput noin 83 miljoonaa euroa otettaisiin huomioon valtionosuusprosentin korotuksella.

Vastaavasti valtionosuusprosenttia alennettaisiin 0,09 prosenttiyksikköä liittyen korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollon uudistukseen (32,03 miljoonaa euroa). Kustannuspohjan vähennyksen seurauksena valtionosuudet pienentyisivät noin 8,16 miljoonaa euroa. Loput noin 23,87 miljoonaa euroa otettaisiin huomioon valtionosuusprosentissa.

3.2.2 Valtionosuuteen kohdistuvat vähennykset ja lisäykset

Ehdotetussa laissa säädettäisiin määräaikaista kuntien valtionosuuteen kohdistuvista vähennyksistä ja lisäyksistä vuonna 2021. Valtionosuudesta tehtäisiin edelleen pitkäaikaistyöttömien eläketuen menojen vähennykseen, lääkintä- ja lääkärihelikopteritoiminnan rahoittamiseen ja kuntien digitalisaation kannustinjärjestelmän toteuttamiseen liittyvät vähennykset.

Vuonna 2020 peruspalvelujen valtionosuuksiin on tehty yhteensä noin 770 miljoonan euron suuruiset määräaikaista lisäykset koronavirustilanteen aiheuttamien vaikutusten johdosta, minkä lisäksi hallitus on linjannut syksyn 2020 lisätalousarvioesityksen yhteydessä kohdennettavasta 400 miljoonan euron lisäyksestä. Koronavirusepidemiaan liittyvää kuntien tukemista jatkettaisiin vuonna 2021. Tämän esityksen mukaiset koronavirusepidemiaan liittyvät peruspalvelujen valtionosuuden lisäykset vahvistaisivat kuntataloutta vuonna 2021 yhdessä muiden koronavirukseen liittyvien kuntien tukemisen toimenpiteiden kanssa. Tukitoimenpiteet turvaavat peruspalvelujen järjestämisen edellytyksiä ja vähentävät talouden sopeuttamistoimien, kuten henkilöstön lomautusten tai irtisanomisten, tarvetta kunnissa.

Valtionosuuksiin lisättäisiin koronavirustilanteen johdosta vuonna 2021 yhteensä 300 miljoonaa euroa, mukaan lukien harkinnanvaraisen valtionosuuden korotuksen lisämääräraha. Vuodesta 2017 alkaen peruspalvelujen valtionosuuksista tehty kilpailukykysojimuksen toteuttamisesta kunnille aiheutuviin säästöihin liittyvä vähennys poistettaisiin vuodelta 2021, mikä lisäisi valtionosuuksia yhteensä 233,6 miljoonaa euroa (42,51 euroa asukasta kohden). Sen lisäksi valtionosuuksiin tehtäisiin yhteensä 46,4 miljoonan euron lisäykset, joista kolmannes kohdennettaisiin kunnille asukasmäärän mukaan (yhteensä 15,4 miljoonaa euroa, 2,80 euroa asukasta kohden) ja kaksi kolmasosaa verovuoden 2020 verontilityksissä sovellettavien kunnallisveron jako-osuuksien mukaisessa suhteessa (yhteensä 31 miljoonaa euroa). Ehdotettujen valtionosuuden lisäysten vaikutukset eri kuntiin vaihtelevat sen mukaan, mikä on kunnan asukasmäärä, kunnallisveron jako-osuus sekä verotulojen ja valtionosuuksien osuus kunnan tuloista. Koska valtionosuuden lisäys kohdennettaisiin pääosin asukasmäärän mukaisesti ja kunnallisveron jako-osuuksien mukaisessa suhteessa kohdennettava osuus olisi selkeästi pienempi, kohdistuisivat lisäykset kunnille asukasta kohden tarkasteltuna varsin tasaisesti. Kuntakohtainen valtionosuuden lisäys olisi yhteensä 49—56 euroa asukasta kohden. Mainittujen toimenpiteiden lisäksi 20 miljoonan euron lisämääräraha kohdentuisi kunnille harkinnanvaraisen valtionosuuden korotuksen kautta. Harkinnanvaraisista valtionosuuden korotuksista päättää hakemuksesta valtioneuvosto. Kokonaisuudessaan harkinnanvaraisiin valtionosuuden korotuksiin on vuonna 2021 varattu yhteensä 30 miljoonaa euroa, josta 10 miljoonan euron osuus vähennetään kunnille maksettavista valtionosuuksista.

Tämän esityksen mukaisten peruspalvelujen valtionosuuden lisäysten ohella yhteisöveron jakoosuuteen tehtyä 10 prosenttiyksikön määräaikaista korotusta jatketaan vuodelle 2021. Lisäksi valtio korvaa koronavirukseen liittyvät välittömät kustannukset kunnille täysimääräisesti. Valtionosuuden lisäykset ovat määräaikaista vuodelle 2021. Vuoden 2022 osalta kuntatalouden tilannetta tarkastellaan erikseen ja ratkaisut tehdään syksyyn 2021 mennessä.

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen uudistuksen toimeenpanoon liittyen 0,9 miljoonaa euroa kohdistettaisiin kunnille kertaluonteisena valtionosuuden lisäyksenä (0,16 euroa asukasta kohden). Lisäyksellä korvattaisiin asiakasmaksulain uudistuksesta johtuvista tietojärjestelmien päivityksistä kunnille aiheutuvat arvioidut kustannukset.

3.2.3 Peruspalvelujen valtionosuudet vuonna 2021

Vuonna 2021 peruspalvelujen valtionosuuden indeksikorotus olisi 2,4 prosenttia ja siitä aiheutuva valtionosuuden lisäys noin 173,6 miljoonaa euroa. Valtion ja kuntien välinen kustannustenjaon tarkistus vähentää peruspalvelujen valtionosuutta 13,7 miljoonaa euroa.

Edellä kuvatut muutokset huomioiden kokonaisuudessaan peruspalvelujen valtionosuudet olisivat vuonna 2021 yhteensä noin 7,7 miljardia euroa, mikä on noin 600 miljoonaa euroa enemmän kuin vuoden 2020 varsinaisessa talousarviossa.

Veroperustemuutoksista johtuvien verotulomenetysten korvausten (momentti 28.90.35) yhteismäärä vuonna 2021 olisi talousarvioesityksen mukaisesti noin 2,3 miljardia euroa, mukaan lukien verotulomenetysten korvauksista kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain 36 b §:n nojalla vuonna 2021 tehtävät vähennykset, jotka liittyvät vuonna 2020 maksettuihin verotulojen viivästymisestä johtuviin määräaikaisiin korvauksiin.

4 Voimaantulo

Ehdotetaan, että laki tulee voimaan 1.1.2021.

5 Suhde muihin esityksiin

5.1 Esityksen riippuvuus muista esityksistä

Hallitus antaa eduskunnalle esitykseen valtion vuoden 2021 talousarvioksi liittyvät esitykset laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain muuttamisesta (HE 129/2020 vp) ja oppivelvollisuus uudistuksesta. Esityksiin sisältyvät uudet ja laajentuvat valtionosuustehtävät on otettu huomioon ehdotetussa kunnan peruspalvelujen valtionosuusprosentissa. Valtionosuusprosenttia koskevan ehdotuksen hyväksyminen esityksessä muodossaan edellyttää, että mainittuihin esityksiin sisältyvät lakiehdotukset hyväksytään.

5.2 Suhde talousarvioesitykseen

Esitys liittyy esitykseen valtion vuoden 2021 talousarvioksi ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

6 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

Esityksessä ehdotetaan korotettavan kunnan peruspalvelujen valtionosuusprosenttia liittyen uusien ja laajenevien tehtävien toteuttamiseen siten, että valtionosuusprosentti on 100. Lisäksi ehdotetaan koronavirusepidemiaan liittyviä määräaikaisia valtionosuuden lisäyksiä. Esityksellä ei puututa perustuslain (731/1999) 121 §:ssä suojattuun kunnan verotusoikeuteen ja oikeuteen päättää omasta taloudestaan.

Hallitus katsoo, että lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

HE 148/2020 vp

Ponsi

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain 36 ja 55 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain (1704/2009) 36 § ja 55 §:n 1 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 36 § laeissa 1376/2019 ja 561/2020 ja 55 §:n 1 momentti laissa 561/2020, seuraavasti:

36 §

Määräaikaiset kuntien valtionosuuteen kohdistuvat vähennykset ja lisäykset

Vuonna 2021 kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta vähennetään 2,47 euroa asukasta kohden pitkäaikaistyöttömien eläketuen menojen vähennyksestä johtuen.

Vuonna 2021 kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta vähennetään 4,10 euroa asukasta kohden lääkintä- ja lääkärihelikopteritoiminnan rahoittamiseksi.

Vuonna 2021 kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta vähennetään 1,82 euroa asukasta kohden liittyen kuntien digitalisaation kannustinjärjestelmän toteuttamiseen.

Vuonna 2021 kunnan peruspalvelujen valtionosuuteen lisätään 2,80 euroa asukasta kohden koronavirusepidemiasta aiheutuvien taloudellisten vaikutusten johdosta.

Vuonna 2021 kunnille maksetaan yhteensä 31 miljoonaa euroa koronavirusepidemiasta aiheutuvien taloudellisten vaikutusten johdosta. Korvaus maksetaan kunnille verovuoden 2020 verontilityksissä sovellettavien kunnallisveron jako-osuuksien mukaisessa suhteessa.

Vuonna 2021 kunnan peruspalvelujen valtionosuuteen lisätään 0,16 euroa asukasta kohden liittyen sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen uudistuksen toimeenpanoon.

Vuonna 2021 kunnan peruspalvelujen valtionosuuteen lisätään 3,64 euroa asukasta kohden harkinnanvaraisen valtionosuuden korotuksen lisäyksen rahoittamiseksi.

55 §

Valtionosuusprosentti ja kunnan omarahoitusosuus

Kunnan 6—13 §:ssä tarkoitetut laskennalliset kustannukset jakautuvat siten, että kuntien valtionosuus on 25,67 prosenttia (*valtionosuusprosentti*) ja kuntien omarahoitusosuus on 74,33 prosenttia.

HE 148/2020 vp

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Helsingissä 5.10.2020

Pääministeri

Sanna Marin

Kuntaministeri Sirpa Paatero

Laki

kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain 36 ja 55 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain (1704/2009) 36 § ja 55 §:n 1 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 36 § laeissa 1376/2019 ja 561/2020 ja 55 §:n 1 momentti laissa 561/2020, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

36 §

36 §

Määräaikaiset kuntien valtionosuuteen kohdistuvat vähennykset ja lisäykset

Määräaikaiset kuntien valtionosuuteen kohdistuvat vähennykset ja lisäykset

Vuonna 2020 kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta vähennetään 42,56 euroa asukasta kohden liittyen kilpailukykysovimuksen toteuttamisesta kunnille aiheutuviin säästöihin.

Vuonna 2020 kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta vähennetään 4,12 euroa asukasta kohden pitkäaikaistyöttömien eläketuen menojen vähennyksestä johtuen.

Vuonna 2020 kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta vähennetään 4,10 euroa asukasta kohden lääkintä- ja lääkärihelikopteritoiminnan rahoittamiseksi.

Vuonna 2020 kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta vähennetään 1,82 euroa asukasta kohden liittyen kuntien digitalisaation kannustinjärjestelmän toteuttamiseen.

Vuonna 2020 kunnan peruspalvelujen valtionosuuteen lisätään 32,80 euroa asukasta kohden, 106,73 euroa alle 18-vuotiasta asukasta kohden ja 50,07 euroa 65 vuotta täyttänyttä asukasta kohden koronavirusepidemiasta aiheutuvien taloudellisten vaikutusten johdosta.

Vuonna 2020 kunnille maksetaan yhteensä 370 miljoonaa euroa koronavirusepidemiasta aiheutuvien taloudellisten vaikutusten johdosta. Korvaus maksetaan kunnille verovuo-

Vuonna 2021 kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta vähennetään 2,47 euroa asukasta kohden pitkäaikaistyöttömien eläketuen menojen vähennyksestä johtuen.

Vuonna 2021 kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta vähennetään 4,10 euroa asukasta kohden lääkintä- ja lääkärihelikopteritoiminnan rahoittamiseksi.

Vuonna 2021 kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta vähennetään 1,82 euroa asukasta kohden liittyen kuntien digitalisaation kannustinjärjestelmän toteuttamiseen.

Vuonna 2021 kunnan peruspalvelujen valtionosuuteen lisätään 2,80 euroa asukasta kohden koronavirusepidemiasta aiheutuvien taloudellisten vaikutusten johdosta.

Vuonna 2021 kunnille maksetaan yhteensä 31 miljoonaa euroa koronavirusepidemiasta aiheutuvien taloudellisten vaikutusten johdosta. Korvaus maksetaan kunnille verovuo-

Voimassa oleva laki

den 2020 verontilityksissä sovellettavien kunnallisveron jako-osuuksien mukaisessa suhteessa.

Vuonna 2020 kunnan peruspalvelujen valtionosuuteen lisätään 0,62 euroa asukasta kohden työttömyysetuuden sovittelun suojaosan väliaikaisen korottamisen johdosta.

Vuonna 2020 kunnan peruspalvelujen valtionosuuteen lisätään 9,11 euroa asukasta kohden harkinnanvaraisen valtionosuuden korotuksen lisäyksen rahoittamiseksi.

55 §

Valtionosuusprosentti ja kunnan omarahoitussuosuus

Kunnan 6—13 §:ssä tarkoitetut laskennalliset kustannukset jakautuvat siten, että kuntien valtionosuus on 25,49 prosenttia (*valtionosuusprosentti*) ja kuntien omarahoitussuosuus on 74,51 prosenttia.

Ehdotus

den 2020 verontilityksissä sovellettavien kunnallisveron jako-osuuksien mukaisessa suhteessa.

Vuonna 2021 kunnan peruspalvelujen valtionosuuteen lisätään 0,16 euroa asukasta kohden *liittyen sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen uudistuksen toimeenpanoon*.

Vuonna 2021 kunnan peruspalvelujen valtionosuuteen lisätään 3,64 euroa asukasta kohden harkinnanvaraisen valtionosuuden korotuksen lisäyksen rahoittamiseksi.

55 §

Valtionosuusprosentti ja kunnan omarahoitussuosuus

Kunnan 6—13 §:ssä tarkoitetut laskennalliset kustannukset jakautuvat siten, että kuntien valtionosuus on 25,67 prosenttia (*valtionosuusprosentti*) ja kuntien omarahoitussuosuus on 74,33 prosenttia.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20